

JIŘÍ M.
LANGER

פּיוּטִים וְשִׁירֵי יְדִידוּת

מַעַט צָרִי

HEBREJSKÉ BÁSNĚ
V PŘEKLADU A S KOMENTÁŘI
DENISY G. GOLDMANNOVÉ

פּיוטִים וְשִׁירֵי יְדִידוּת
BÁSNĚ A PÍSNĚ PŘÁTELSTVÍ

מַעַט צָרִי
TROCHA BALZÁMU

JIŘÍ M.
LANGER

HEBREJSKÉ BÁSNĚ
V PŘEKLADU A S KOMENTÁŘI
DENISY G. GOLDMANNOVÉ

Nakladatelství P3K

Praha 2013

Publikace vychází za podpory Pražského centra židovských studií FF UK,
Nadace Židovské obce v Praze a Nadačního fondu obětím holocaustu.

Předmluvu napsal prof. PhDr. Jiří Holý, DrSc.
Odborná spolupráce PhDr. Daniel Boušek, Ph.D.,
doc. PhDr. Pavel Sládek, Ph.D., doc. PhDr. Jiřina Šedinová, CSc.

© Jiří M. Langer – dědicové, 2013

© Denisa G. Goldmannová, 2013

© Nakladatelství P3K, 2013

ISBN 978-80-87343-25-8 (tištěná), 978-80-87343-26-5 (eKniha pdf),
978-80-87343-27-2 (eKniha epub), 978-80-87343-28-9 (eKniha mobi)

Předmluva

Jiří Langer, který přijal hebrejské jméno Mordechaj Zeev, byl osobností, jež v oficiálním výkladu české kultury stála dlouho ve stínu. Vzhledem k jeho vyhraněnému příklonu k židovství a chasidismu se to dalo očekávat v době nacistického antisemitismu i v době antisemitismu stalinského. Ale ani pozdější léta renesance pražské německé a zejména německožidovské literatury nepřinesla nějakou vlnu zájmu o Langerovo dílo. V letech 1945 až 1989 vyšla v Československu jeho jediná kniha, druhé vydání *Devíti bran* (1965). Zasloužil se o ně jeho bratr František, který je doprovodil esejistickou vzpomínkou *Můj bratr Jiří*.

Situace se změnila až po roce 1989. Kromě reedic *Devíti bran*, opatřených znamenitým komentářem Tomáše Pěkného, vyšel český překlad německy psané eseje *Erotika kabbaly* (1991), dvojí reedice Langerova výboru z hebrejské poezie *Zpěvy zavržených* (1993, 2000), reedice svazečku *Talmud. Ukázky a dějiny* (1993) a výbor z Langerových studií, článků a dopisů. Langer se postupně stával předmětem odborného zájmu, vzniklo několik studií, bakalářských a diplomových prací v Brně a v Praze. Ale první soubornou monografii o něm napsal německý slavista Walter Koschmal (2010). Koschmal podrobně zkoumá Langerova česky a německy psaná díla, součástí jeho knihy je i stostránková antologie Langerových studií publikovaných v pražských periodikách *Selbstwehr* a *Jüdischer Almanach*. Ale zároveň přiznává, že není hebraista, a nemůže se tedy vyjadřovat k Langerovým hebrejsky psaným textům, především ke dvěma sbírkám jeho poezie. Obrovská erudice Jiřího Langer, který byl trilingvní, klade totiž velké nároky na vykladače jeho díla.

Tuto mezeru nyní doplňuje komentovaná kniha překladů obou Langerových básnických knih, *Pijutim ve-širej jedidot* (Básně a písně přátelství, 1929) a *Meat cori* (Trocha balzámu, posmrtně 1943). Básně vycházejí oboujazyčně, hebrejsky i česky. Texty autorky překladů i komentářů Denisy Goldmannové v sobě spojují několik předností. Vynikají precizní znalostí hebrejštiny (Langer je patrně posledním pražským autorem píšícím hebrejsky), múzičností (čeština překladů je poetická a zdařile napodobuje obraznost originálu) a spolehlivou orientací v kulturním a religiózním kontextu. Čtenářům se tak dostává do ruky knížka, kterou mohou číst jako dobrou poezii, jako informaci o autorovi, jeho osudech a díle, ale také jako kulturní studii. Poezii Jiřího Mordechaje Langer se tak konečně dostává spolehlivé edice i výkladu, které si tato výrazná osobnost židovské kultury dávno zasloužila.

Jiří Holý

Básně a písně přátelství

פיוטים וְשִׁירֵי יְדִידוּת

VIDĚNÍ

Jako muž, kterého děsivý sen v noci vytáhl z propasti vlastního srdce,
tak jsem se probíral z hloubi snění svého života a hle:

Celý vesmír jako by byl vnořený v magický spánek,
v němž proti jeho vůli vše bez ustání pracuje.

Dřímá celý prázdňý svět, souhvězdí spíc se hne a dřímá čas.

Spává země i vše, co je na ní: zelenavé údolí, hory, voda, vzduch.

Blesk na nebi, když zazáří ve výšce, rachot Božího hřmění na zemi,
jakkoliv je slyšet — všechno spí.

Dřímá všechno živé: bzučení včely na louce, ptačí cvrlikání v lese,
dřímá krev.

Ve spánku povstanou národy, ve spánku hlučí, ospalost je poráží.

Spánek je všechno lidské konání, zdřímnutí je rozjímání srdcí.

Někteří spěchají procitnout: proroci, mystikové, básníci, filozofové
— vše nadarmo;

není úniku z jejich dřímoty.

I naše svoboda volby je odsouzena k spánku,

neboť je nám dána proti naší vůli.

Pak jsem otevřel oči dokořán a hle:

Celý svět je stažený jako žena pracující k porodu,

sténá v ukrutných bolestech jako rodička v hořkém zoufalství

a u ní stojí archanděl Gabriel, v rukou žhnoucí kleště;

rve jí plod křivdy z útroh, až svaly jí zaskřípou,

vždyť rozenec ve své velikosti nemůže vyjít, je ohromný.

A celý vesmír se utápí v její krvi, v lítosti řve jako lev

— a není pro něj spásy.

כְּאִישׁ אֲשֶׁר חָרַדַּת חֵלוֹם מִתְּהוֹם לְבוֹ בְּלִילָה הָעֵלְתוֹ,
 כֹּה הִקְצָתִי קֶצֶת מִתּוֹךְ תְּנוּמַת חַיִּי, וְהִנֵּה:
 הִבְרִיאָה כָּלָה כָּאלוֹ הִיְתָה שְׁקוּעָה בְּשֵׁנַת קִסְמִים,
 מְמַנָּה עַל־כִּרְחוּ הַכֹּל בְּלִי־מְרֻגָּע יַעֲבֹד.
 וְגַם כְּלִי־חֶלֶל הָרִיק שֶׁל הָעוֹלָם, גִּלְגֹּל הַכּוֹכָבִים יֵשֶׁן יָנוּעַ, וְגַם הַזְּמָן.
 רִדְמָת אֶרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ: יִרְקַק הָעֵמֶק, הַהָרִים, הַמִּים, הָאֵוִיר.
 בְּרִקְשָׁמִים כִּי יִבְהִיק בְּגִבָּה, רַעַשׁ רַעַם אֵל בְּאֶרֶץ כִּי נִשְׁמָע — הַכֹּל יֵשֶׁן.
 וְגַם הַיָּקוֹם כָּלוּ: זְמַנּוֹם דְּבוּרָה בְּאֶחוּ, צִפְצֻפוֹ צִפּוֹר בֵּיעַר, וְגַם הַדָּם.
 בְּשֵׁנָה קָמִים עַמִּים, בְּשֵׁנָה הוֹמִים, נוֹמָה מִפְּלָתָם.
 שֵׁנָה כְּלִי־מַעֲשֵׂי אִישִׁים, נִמְנוֹם שְׂרַעֲף לִבָּם.
 וַיֵּשׁ אֲשֶׁר בָּאֲצִים לְהַקִּיץ: נְבִיאִים, מְאָרִי דְרִזִּין, שָׂרִים, פִּילוֹסוֹפִים — הַכֹּל לִשְׁוֹא;
 אִין מִתְּנוּמָתָם מוֹצֵא.
 וְגַם עָלִי חֲרוּת בְּחִירְתָּנוּ נִמְנוֹם נִגְזֹר עָלֶיהָ
 יַעַן עַל כְּרַחְנוּ לָנוּ הִיא נִתְּנָת.

עוֹד פָּקַחְתִּי בַת־עֵינִי וְהִנֵּה:
 הִבְרִיאָה כָּלָה דּוֹמָה לְאִשָּׁה בְּצִירֶיהָ.
 בְּכָאֵב נוֹרָא שׁוֹאֲגָת, כָּאֵם יוֹלְדַת בְּמַרְיָאוּשָׁה,
 וְגִבְרִיאֵל הַשָּׁר עוֹמֵד בָּזָה וְצַבְתָּ־אֵשׁ בִּידּוֹ;
 עוֹקֵר אֶת־פְּרִי־עוֹלָה מִתּוֹךְ מַעֲיָה עַד־חִזּוֹק שְׂרִירֶיהָ
 אֵךְ הוֹלֵד אִינוֹ יָכוֹל לְצִאָת, מִפְּנֵי גִדְלוֹ, כִּי רַב הוּא.
 וְהִבְרִיאָה כָּלָה מִתְּבוֹסָסֶת בְּדַמְיָה, נוֹהֶמֶת כְּאִרִי בְּצַעֲרָה — וְאִין מִשִּׁיעַ לָהּ.

Trocha balzámu

מַעֲט צָרִי

Nebudu špatným sousedem, velkolepý světe!
Nebudu rozhněvaný bojovat o tvůj chléb;
a stolovníkům nenaliji hořkého vína,
ani absint z večera, otrávenou vodu po ránu.
Ani popel nedám namísto okrasy,
ba ani bodláky mezi květy věnce.
Něžná poupata sbírám na své louce
a jemným hlasem znějí mé housle.
A pokud je můj olej balzámem proti soužení
a lék zahořklé duši je má hořká svoboda —
pak je to dobré! — To je přece má odměna!

לֹא אֱהִי שָׂכֵן רָע, עוֹלָם נֶאֱדָרִי!
 לֹא אֶלְחָם בְּלַחֲמָךְ בְּזַעַף וּבַחֲרִי;
 וְלִמְסָבִים אֶתִּי לֹא אֶמְסֹךְ יוֹן מְרִי
 אוֹ לַעֲנַת עֶרְבִי וּמִי־רֹאשׁ בְּקָרִי.
 לֹא אֶפְר אֲשִׁים תַּחַת פְּאָרִי
 וְאִף לֹא קוֹצִים לְבִין פְּרָחֵי זֵרִי.
 נִצָּנִים רַבִּים לָקַט נִירִי
 וְעַנְג הַקּוֹל יִתֵּן כְּנוֹרִי.
 וְאִם יִצְהָרִי לַצָּרָה צָרִי
 וְלִמְר־נִפְשׁ מִרְפָּא מְר־דְּרוּרִי —
 הִנֵּה מִה־טוֹב! — הֲלֹא זֶה שְׂכָרִי!

Život Jiřího Langer

Jiří Mordechaj Langer byl velmi zvláštní osobností – netradičním zjevem české i židovské kultury. Setkání s chasidismem pro něj bylo mocným zážitkem, jenž se promítl do jeho života i tvorby. Se stejnou naléhavostí poté propadl i freudovské psychoanalýze, aniž by však ustoupil od chasidského způsobu života, který předtím přijal se všemi jeho aspekty. Právě neutuchající nadšení se zdá být hlavním rysem jeho „trojí duše“.¹ Dalším je pak smutek z osamění a neporozumění, který ve svém počínání Jiří M. Langer zažíval. To vše se promítlo do jeho básnické tvorby.

Jiří Langer se narodil v Praze 19. března 1894² do česko-židovské rodiny, která již pomalu upouštěla od dodržování židovských zvyků. Bratr František Langer tuto proměnu v praktikování judaismu popisuje ve své knize *Byli a bylo*, kde na příkladu svého dědečka, otce a sebe ilustruje postupný přechod k náboženské vlažnosti a kulturní asimilaci rodiny k většinové české společnosti.³ Jiří však šel proti proudu – sám proti všem, jak se pak ještě mnohokrát v jeho životě ukázalo.

Rodině navzdory se tedy Jiří, hebrejským jménem Mordechaj Zeev, obrátil zpět k židovskému náboženství. „Jednou, to už mu bylo jistě patnáct let, mě překvapil dotazem, který z českých básníků je

¹ Autorem spojení „trojí duše (země české)“ je Franz Werfel. (Srovnej s Pěkný 1996: 313.)

² František Langer však uvádí 7. duben. (F. Langer 1971: 187) Toho si všimá i Walter Koschmal, ale potvrzuje datum 19. března. (Koschmal 2010: 8)

³ F. Langer 1971: 184–186.

mystik. Poradil jsem mu Otokara Březinu, jednoho z našich největších básníků, jenže těžko srozumitelného. Bratr přečetl celé jeho dílo a byl jím nadšen. To mohlo být pro mne prvou příležitostí, abych poznal, kterým směrem se ubírá jeho zájem. Ale rozpoznal jsem to až o rok či o dva později, když se začal vášnivě zajímat o náboženské otázky, a potom ne už jen zajímat a ne už jen o otázky, ale úplně se ponořil do náboženství, vlastně do celého toho tajemného, abstraktního, mystického univerza, které se nazývá náboženství,⁴ vzpomíná jeho bratr František. Jiří Langer svou rodinu překvapil i v roce 1913, kdy se vydal do východní Haliče do městečka Belz na dvůr rabína Jisachara Dov Rokeacha,⁵ aby poznal chasidismus zblízka, aby „se vlastně vrátil do středověku, kde prostota vřelé víry, život v pokoře a víra v sílu modlitby byly spojeny s nevědomostí, zaostalostí a špínou, pro moderního člověka nemyslitelnou“.⁶ Sám Jiří Langer „puzen tajemnou touhou“ svou cestu přiblížil čtenářům v úvodu knihy chasidských vyprávění *Devět bran*: „Neschůdná je cesta do říše chasidů. Cestovatel prodírající se houštinami pralesů, nezkušený a nedostatečně vyzbrojený, není větším odvážlivcem než ten, kdo se odhodlá vniknouti do světa chasidského, nevzhledného, ba odpuzujícího svým podivínstvím. Jen málo dětí Západu tuto cestu vykonalo. Sotva tolik – když o tom tak přemýšlím – kolik je prstů na ruce,⁷ která píše tyto řádky.“⁸ Je zřejmé, že pobyt mezi chasidy nebyl

⁴ F. Langer 1971: 187.

⁵ Jisachar Dov Rokeach (1854–1926), v *Devíti branách* nazýván Jisúcher Bér Rokach (Bér a Dov mají shodný význam), byl jedním z rabínů slavné chasidské dynastie v Belzu. (Více viz Assaf 2010.)

⁶ Rulf 2002: 52.

⁷ Jiří Langer v *Devíti branách* zmiňuje svého pražského druha: „Gavríla, svého pražského druha, jsem již hezký čas neviděl. Sedí si teď v Hivnevu – u Belzu – a pěkně se tam učí. Má se jistě dobře. Oženil se tam.“ (J. Langer: 51) Otto (Gabriel) Muneles (1894–1967) pocházel ze staré pražské židovské rodiny, byl významným judaistou, hebraistou a filologem. (Více viz Pařík 2010.)

⁸ J. Langer 1995: 33.

Obsah

Předmluva	5
-----------------	---

ביוטים ושירי ידידות Básně a písně přátelství

Vidění מחזה	10
Jak umírání uvnitř... כְּגֹעַ פְּנִימָה... ..	12
Mému příteli אֶל-רֵעִי	14
Síla krásy הַגְּבוּרָה שֶׁבַת־פְּאֶרֶת	16
Setkání פְּגִישָׁה	18
Líbezná píseň andělů שִׁיר יְנַעִימו אֲרָאֵלִם	20
Z pohoří mlčení מְרֹאשׁ גְּבַעַת הַשְׁתִּיקָה	22
Mládeněčku עֶלְס־חֵן	24
Má poezie! שִׁירָתִי!	26
Neboť užřím tvá nebesa... כִּי אֲרֹאֶה שָׁמַיְךָ... ..	28
Na básně Li Tchaj Poa עַל שִׁירֵי לִי-טַי־פִּי הַסִּינִי	30
K úmrtí básníkovu לְמוֹת הַמְּשׁוֹרֵר	32
Sám בָּדָד	34
Křesťanskému příteli לְחֵבֶר נִכְרִי	38
V noci silvestrovské בְּלִיל שֶׁל סִילְוֶסְטֵר	44
Hrdostí oděný גָּאוֹת לְבֶשׁ	46

מעט צירי Trocha balzámu

* * *	50
Noc měsíce živ לֵיל יָרַח זָיו	52
Klid pod cypřišem שְׁלוֹם תַּחַת בְּרוֹשֵׁי	54
Zázračný květ צִיץ פְּלִאִים	56
Balada בַּלְדָּה	58

Stvořitel יוצר	60
Jak umírání uvnitř כְּגִזּוּעַ פְּנִימָה	62
Z pohoří mlčení מְרֹאשׁ גְּבֻעַת הַשְׁתִּיכָה	64
Setkání פְּגִישָׁה	66
Na básně Li Tchaj Poa עַל שִׁירֵי לִי-טַיִּפִּי	68
K úmrtí básníkovu לְמוֹת הַמְּשׁוֹרֵר	70
Vlákno milosti חוּט שֶׁל חֶסֶד	72
Věci se zjevují רְצוּא הַתּוֹפְעוֹת	74
Strašlivé jméno הַשֵּׁם הַנוֹרָא	76
Na okraj básně mladému příteli בְּשׁוּלֵי שִׁיר לְרַע צֵעִיר	78
Noční hádanka חִידַת לַיְלָה	80
Můj dni! יוֹמֵי!	82
Těm, co zbyli z Izraele לְשִׂאֲרֵי יִשְׂרָאֵל	84
Není plamenného meče לֹא לְהֵט הַחֶרֶב	86
Rozpomeň se, Izraeli! זְכוֹר, עַמִּי!	88
Lod' הָאֲנִי	90
Píseň lilie שִׁירַת הַשּׁוֹשַׁנָּה	94
Na Starou školu v Praze לְבֵית-הַכְּנֶסֶת הַיָּשֵׁן בִּפְּרָג	96
Život Jiřího Langer	101
Komentář k hebrejským básním Jiřího Langer	109
Literární a kulturní kontext	109
Výklad Langerovy poezie	113
Osamělost básníka	115
Erotické napětí – láska k příteli	120
Izrael – země a národ	127
Bůh a náboženská vyznání	130
Jiří Langer a Franz Kafka	131
Tematizace poezie	135
Poznámky k překladu	137
Seznam citované literatury	143

JIŘÍ M. LANGER
BÁSNĚ A PÍSNĚ PŘÁTELSTVÍ
TROCHA BALZÁMU

HEBREJSKÉ BÁSNĚ
V PŘEKLADU A S KOMENTÁŘI
DENISY G. GOLDMANNOVÉ

Vydalo Nakladatelství P3K s. r. o. v Praze
v roce 2013 jako svou 65. publikaci
Langerovy básně z hebrejského originálu přeložila
a komentářem opatřila Denisa G. Goldmannová
Předmluvu napsal Jiří Holý
Odborná spolupráce Daniel Boušek, Pavel Sládek, Jiřina Šedinová
Redakce Petr Karas
Jazyková korektura Kateřina Dejmalová
Ilustrace Jana Dubová
Grafická úprava a zlom Karel Kupka
První vydání

*Aktuální informace o knihách Nakladatelství P3K
najdete na stránce www.p3k.cz (info@p3k.cz)*

Významný židovský spisovatel a básník **Jiří Mordechaj Langer** se narodil v Praze 19. března 1894. Už v mládí se zajímal o básníky-mystiky. Nejprve se zaměřil na dílo Otokara Březiny, později se přiklonil k chasidismu. Odjel do východní Haliče, naučil se hebrejsky, začal se řídit náboženskými zvyky a plně se ponořil do studia talmudu. Spřátelil se s Franzem Kafkou, stal se literátem, psal německy, hebrejsky a česky. Po německé okupaci v roce 1939 uprchl do Palestiny. Při cestě těžce onemocněl, zemřel předčasně v Tel Avivu 12. března 1943.

Nejvýznamnějším Langerovým dílem je kniha *Devět bran*, sbírka chasidských legend. Publikace, kterou držíte v rukou, přináší obě jeho hebrejské básnické sbírky v originálu, překladu i s komentářem.

Mgr. Denisa G. Goldmannová (1987) vystudovala bohemistiku a hebraistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde také spolupracuje s Centrem pro studium holokaustu a židovské literatury. Diplomová práce o díle Jiřího Langera se stala osnovou pro napsání této publikace.

Produkce **Nakladatelství P3K** se zaměřuje na humanitní obory a publikace pro školství. Základní edice zahrnují judaika, knihy o historii 20. století, odborné a naučně-populární geografické publikace. Aktuální informace o produkci nakladatelství najdete na webové stránce **www.p3k.cz**.

Předkládáme čtenáři komentovanou knihu překladů obou Langerových básnických knih, *Pijutim ve-širej jedidot* (Básně a písně přátelství, 1929) a *Meat cori* (Trocha balzámu, posmrtně 1943). Básně vycházejí oboujazyčně, hebrejsky i česky. Texty v sobě spojují několik předností. Vynikají precizní znalostí hebrejštiny (Langer je patrně posledním pražským autorem píšícím hebrejsky), múzičností (čeština překladů je poetická a zdařile napodobuje obraznost originálu) a spolehlivou orientací v kulturním a religiózním kontextu.

Čtenářům se tak dostává do ruky knížka, kterou mohou číst jako dobrou poezii, jako informaci o autorovi, jeho osudech a díle, ale také jako kulturní studii.